

УДК 37.014.553

АКАДЕМІЧНА СПІВПРАЦЯ

Віктор АНДРУЩЕНКО

Ключові слова: людина, освіта, культура, університет, навчання, виховання, тенденції змін.

Нещодавно у Києві відбулись загальні збори Національної академії наук України, де обговорювалися питання про посилення ролі науки в процесі державотворення та розвиток її основних напрямів.

У контексті обговорення головної доповіді Президента НАНУ Бориса Євгеновича Патона було представлено виступ В. Андрущенка про співпрацю НАН України з провідними університетами держави, який публікується зі скороченнями.

© Андрущенко В., 2012

ельмишановні колеги!

Не є секретом, що, із посиленнями на західний досвід, в Україні поширюється думка про доцільність приєднання академічних інститутів до університетів, що це, мовляв, дасть змогу зекономити кошти, допоможе залучити до освітньої діяльності маститих вчених. На мою думку, ця позиція є хибною. По-перше, так званий «західний досвід» є різним. По-друге, не варто нехтувати вітчизняними традиціями. Зрештою, важливо враховувати сучасні можливості держави і суспільства, а також ті усталені зв'язки, які допомагають нам у вкрай несприятливих умовах зберігати і розвивати науково-освітні надбання.

Руйнувати легко; будувати – важко. Елементарний життєвий досвід і наукова практика актуалізують модель співпраці НАНУ з університетами: створення спільних дослідницьких центрів, залучення до їхньої діяльності талановитої молоді. Власне, це і є наш український досвід розвитку науки і освіти, започаткований свого часу славнозвісним Володимиром Вернадським.

Нині між нашими підрозділами діють понад 300 договорів про співпрацю; близько двох тисяч учених НАН України працюють сумісниками-викладачами в системі освіти; понад 350 аспірантів та докторантів і 270 стажистів – викладачів університетів навчаються у наукових установах Академії. І що, мабуть, найголовніше: понад 1500 студентів виконували дипломні роботи під керівництвом провідних учених Академії.

Показовим прикладом нашої тісної співпраці є виконання низки державних цільових програм, зокрема програми «Ресурс», державної програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку, видання таких фундаментальних праць, як «Юридична енциклопедія», «Національний атлас України», «Енциклопедія сучасної України».

Суттєвим є спільний доробок Академії та університетів у частині розробки Концепції гуманітарної політики держави.

Вагомі результати наукової співпраці демонструє флагман вищої освіти України – Київський національний університет імені Тараса Шевченка (ректор – академік Леонід Губерський). Нині в ньому працюють за сумісництвом близько 60 академіків та членів-кореспондентів НАН України; діє спільна науково-координаційна рада.

Не менш результативною є співпраця вчених НАН України з науковцями Національного технічного університету (КПІ), Харківського і Львівського політехнічних університетів, Національного гірничого університету (Дніпропетровськ), Національного університету нафти і газу (Івано-Франківськ), низки університетів Донецького, Одеського та Харківського регіонів.

На базі Національного гірничого університету (Дніпропетровськ), наприклад, створено навчально-дослідницькі інститути подвійного підпорядкування, зокрема Інститут гірничої і металургійної електроенергетики, Інститут економіки промислового розвитку.

У Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара діє

спільна лабораторія з конструювання космічної техніки.

Класичним зразком академічної співпраці є діяльність дослідницького центру ядерної фізики, математичної та радіофізичної шкіл та центру нанотехнологічних досліджень Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Плідною є співпраця академічних підрозділів з Національним педагогічним університетом ім. М. П. Драгоманова. Спільно з Інститутом металофізики створено Центр теоретичної та прикладної нанофізики; з Інститутом математики – відділ фрактального аналізу. За підтримки шановного Бориса Євгеновича Патона створено й успішно діє Академічний гуманітарний лекторій, у рамках якого відбуваються лекції, семінари, майстер-класи, зустрічі видатних учених зі студентською молоддю.

Підкреслюючи досягнення співпраці, не можна не звернути уваги й на деякі суперечності. Першою серед них є недосконалість нормативно-правової бази, що врегульовує академічне й наукове співробітництво. Проблемою є і розбіжності у нормативах оплати праці викладачів, які працюють науковцями, та науковців, які залучаються до читання лекцій і проведення семінарських занять. Труднощі виникають і в контексті участі науковців ВНЗ у конкурсах, які періодично оголошує Академія фактично тільки для своїх співробітників, а також у питаннях спільного використання унікального наукового обладнання, яке належить Академії, розмежування та фіксації інтелектуальної власності і на рівні науковців, і на рівні академічних інституцій.

І все ж загальний висновок є позитивним. Співпраця Академії з університетами поглиблюється, стає дедалі більш розгалуженою і ефективною, зосередженою на найактуальніших для держави і суспільства напрямках. Як справедливо підкреслювалось у доповіді Бориса Євгеновича Патона, найголовнішими серед них є проблеми паливно-енергетичного комплексу, впровадження нанотехнологій, фізики плазми, інших науковомістких інновацій-

них проектів. Університети мають посилювати підготовку кадрів з фізики, математики, природничих наук, залучати до цієї справи відомих учених НАН України.

Провідні університети нині намагаються утвердитись як дослідницькі. Без тісної співпраці з Академічними установами про таке утвердження можна лише мріяти. Ті університети, які здобули цей статус у адміністративний спосіб, не тільки дивують, а й органічно не сприймаються науковою спільнотою.

Актуальним завданням є підготовка кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру та докторантуру зі спільним використанням усіх наявних ресурсів і можливостей, які мають вітчизняні та зарубіжні університети й Академія. До речі, ми маємо активніше реагувати на пропозиції зарубіжних університетів щодо використання обладнання та освоєння коштів, які виділяють на науку їхні держави. Наведу лише один приклад. Річний бюджет на науку університету Едмонтону (провінція Альберта, Канада), з яким ми підписали угоду про співпрацю, складає 600 млн доларів. «Пропонуйте проекти й використовуйте ці кошти», – кажуть вони. Ми ж до такої пропозиції були просто не готові. Саме тут потрібний досвід і наукові сили Академії. Без академічної співпраці присутність вітчизняних університетів у європейському і світовому науковому просторі є питанням проблематичним.

Виступаючи на Загальних зборах НАПН України, академік В. Гець справедливо поставив завдання сконцентрувати зусилля

на подоланні морального розшарування суспільства, ліквідації тієї духовної прірви, в яку ми потрапили внаслідок вульгарного впровадження ринкових і демократичних інновацій. На мою думку, тут розгортається широке поле для співробітництва університетів, НАПН України, яку очолює В. Кремень, і НАН України під керівництвом Б. Патона.

Ми маємо активізувати роботу Координаційного центру академічної співпраці, створеного спільною Постановою Президії НАН України та Міністерства освіти і науки України в листопаді 2006 року. Актуальним є також проведення спільного засідання Президії Академії та президії Спільки ректорів університетів України.

«Немає науки без освіти, як немає освіти без науки». Ці слова, сказані під час вручення академічної мантиї почесного доктора, професора Драгоманівського університету, належать шановному Борисові Євгеновичу Патону. Вони адресовані вченим, без поділу на їхній «університетський» чи «академічний» статус. Це справедливо і перспективно. Саме співпраця між нашими установами і сформує інтелектуальний потенціал незаперечного прориву, на необхідності здійснення якого концентрував увагу Президент України В. Янукович.

Спільними зусиллями ми маємо створити «суспільство знань», забезпечити інноваційний характер його розвитку, сформулювати демократичне, засноване на інтелекті, інформаційне суспільство – суспільство сталого людського розвитку.

Дякую за увагу».